

FØROYSK ORÐABÓK á útgávudegi 24.7.1998

Hetta er ein ungdómsdreymur mín, sum er gingin út

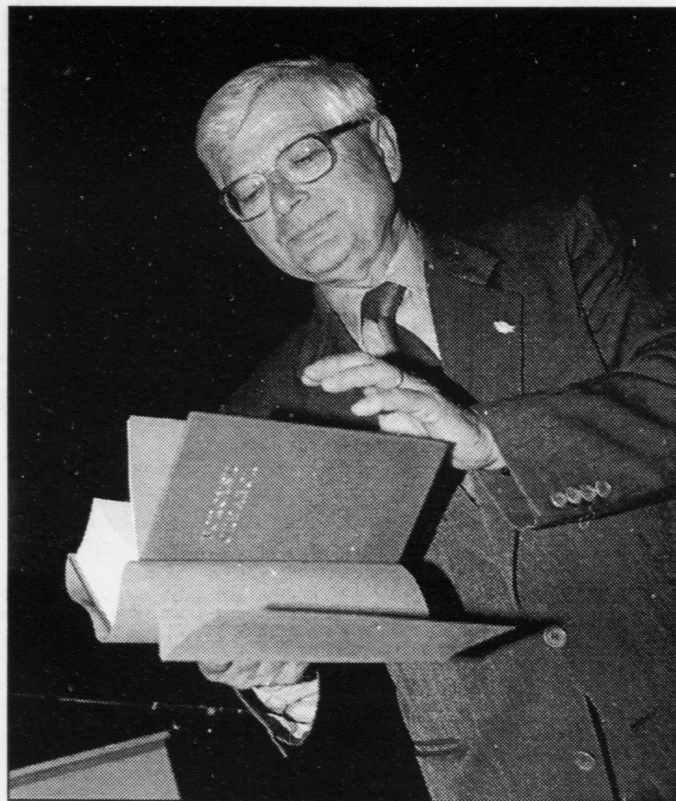
Hetta er løtan, ið vit fimm í orðabókarráttstjórnini leingi hava stundað á, og nú er hon um síðir upprunnin. Tað er við inniligari frøi og takklæti, men heldur ikki sørt við bivan, at vit heilsa útgávudegnum. Væl skilja vit tað ótøl, ið mong hava sýnt, tí tørvurin er sum vera man stórus á orðabók, ið hevur at goyma tað nógva av tí orðfeingi, ið nýggi tíð hevur í viðförum, umframt meginpartin av orðarvinum. Tað er eisini ov langt síðan, at føroysk orðabók hevur sæð dagsins ljós. Tann orðabókakostur, ið okkum leingi hevur verið til taks, er onnur útgáva av donsku-føroysku orðabókini frá 1961 og eykabind hennara frá 1974. Nógva er hent í føroyskum máli síðan tá, og nú var so fyrri neyðini, at tað eydnadist at útvega Føroya fólk orðabók, sum vónandi fer at roynast góð hjálp eina tíð fram. Henda orðabókin er frálík hinum eldru í tí, at hon er sonevnd móðurmáls-orðabók ella einmálsorðabók. Tað er so at skilja, at orðalýsingar eru allar á føroyskum máli, har sum hinar høgdu tær á donskum. Tilfar orðabókur eru sjálv-sagdur lutur hjá flestum tjóðum, men tó eru tær upp á seg nýggjar hjá grannatjóðum okkara. Hin fyrsta íslenska kom í 1962 og hin nýnorska í 1986. Aftur at sjálvari orðlýsingini ella skilmarkingini, sum vit nevna hana, koma samheiti, um hvey eru til, tað eru orð, ið hava somu ella at kalla somu merking sum leitorðið - tað er orðið, ið stendur við grovum prentstíli á odda í eini grein. Tey eru eini 66 000 í orðabók okkara móti einum 40 000 í føroyskudonsku við eykabindi. Tó er í stakfórum víkið frá megi-regluni um hitt einmálsliga. Er tað eitt nú sjáldsamt nýkomið orð, er samsvarandi útlandskt heiti sett við aftast í greinini teimum til lætta, ið vilja leita sær upplýsing um fyrbrigðið, sum orðið lýsir, eitt nú í útlandskum alfrøðibókum ella øðrum ritum, vanligast donskum. Sum síður er í orðabókum verður í stuttum borði við bendingina, t.d. hvørsfall í eintali og hvørsfall í fleirtali við navnord, men hetta kann við hvørt vera í minna lagi hjá tí, sum ivast. Til at bota um hetta verður við einum tali vist til eitt yvirtil, har sum fullfíggað bendingardømi er at finna. Hetta henta yvirtil hava teir báðir Bjarki Skaale og Óli Wolles evnað okkum til. Serkøn á mongum økjum hava verið góð í ávikum og hava gleðiliga latið okkum njóta av

vitan síni. Tey eru øll nevnd í formælunum. Somuleiðis rættlesarar. Her nevni eg serstakliga Álv av Kák sála, ið ikki livdi at siggja verkið lokið. Hann minnst vit við virðing og tøkk. Orð koma vanliga ikki fyrri uttan saman við øðrum orðum í setningum ella orðafellum. Tí hava vit lagt stóran dent á at geva ríviligt av nýtsludønum við orðunum í røttum høpi. Í bendingarmáli sum okkara kann mangan vera ivi um eitt nú, hvørjum falli, ið fyriseting stýrir. Um tilfikt eiga døminu at vera mong í bókini. Aftan í bókini er eisini eitt stutt yvirtil yvir føroyskar rættsskrivingarreglur og ein dagfórður fólkanaavnalisti. Ofta kann vera ilt í orðum at lýsa ein lut. Tá er ein mynd tøk. Vit hava verið so heppin at fáa Bárð Jákupsson listamann at gera stívlaga 220 tekningar, ið prýða bókina. Tak-ið til dømis føroyska batin. Har eru eini fjóruti heiti. Á teknigini er sett tal við hvønn lutin, sum visir til ein lista við heitunum. Tilfikt teknig sigur meir enn mong orð. Orðabókin kemur í tvinnanda líki. Í øðrum føri er tað bók í einum bindi við linari, men vónandi sterkari permu, hin í heldur størri broti og størri prentstíli í tveimum bindum í stívari permu. Hon hevur umframt ein lista við øllum orðunum skipaðum eftir stavrað aftanifrá, bakleiðis stavraðum, sum vit nevna tað. Soleiðis koma øll orð, sum hava seinna lið ella ending í felag at standa saman. Tilfikt kann vera áhugavert

hjá summum at kanna, eitt nú teimum, ið enn yrkja við rími.

Ungt mál

Støðið undir arbeiði okkara er hitt stóra orðasavnið á seðlum, sum Chr. Matras professari sáli savnaði til sína tíð í Keypmannahavn og sum hann hevði heim við sær, tá ið hann kom at standa fyrri hinum nýstovnaða Fróðskaparsetri Føroya í 1965. Longu fyrr hevði málstovnur Fróðskaparfelagsins keypt heim eitt avrit av savninum, sum so fór aftur til Keypmannahavnar, tá ið frumsavnið var higjar komið til lands. Síðan hevur verið nort um savnið við orðtøku úr bókum og ritum, men eisini úr talaðum máli. Mangir orðasavningar hava latið tilfar til savnið. Mer rennur týður til ta góðu undirtøku, sum útvarpstátturin „Orðabókin“ fekk millum manna um alt landið. Øllum teimum, sum svaraðu til spurningar ella lótu orðatilfar óbiðin verður seint takkað til fulnar. Mong teirra eru ikki okkara millum longur. Føroyskt er so ungt sum skrivað mál. Tí er so mangt, sum ikki hevur funnið niður á pappírið, men hevur livað á manna munnni ætt eftir ætt. Vit hava ikki havt umstøður í síðstuni at troyta alt tilfar, ið atgonst er í bókum, ritum og á ljóðbondum, men vón er at teldutøkt prenttilfar kann koma framtíðar orðabókararbeiði til gagns. Byrjað varð síðst í 80-árunum at skriva handrit við hond sum í gamlar dagar, síðan á

tekstviðgerðarforrit á teldu, men so tóku teir á Teldudeildini og evndu til eitt frálíkt ritstjórnarforrit, stutt nevnt RiSt, sum hevur kollvelt ritstjórnararbeiðið.

Heini Justinussen teldutøkningur hevur javnan bött um forritið í samstavi við ritstjórnina og veitt hjálp og leiðbeining, tá ið á hefur staðið. Forritið hevur roynst

sera hent. Eftir brotparti av sekundi kanst tú ferðast um alt tilfarið til at gera ymsar kanningar og samanburðir, og lætt er at rætta og endurskoða, taka burturur og seta afturat. Hetta valaforrit hevur vakt ans uttanlands. Triðja útgáva av íslensku móðurmálsorðabókini er nú í gerð, og til tað hava tey útvegað sær forritið RiSt. Dansk orðabókarforlag hevur eisini fingið sær forritið til nýtslu. Tað at orðabókarhandrit okkara er arbeiðið á henda hátt hevur gjørt tað møgulegt at geva hana út eisini á fløgu í teldutøkum líki. Eisini var tað á tana hátt prentbúgvíð frá okkara hond. Umbrotið gjørdi Flóvin Tyril væl og vanda-liga. Petur Zachariassen, ið hevur verið verkstjóri fyrri orðabókartilfakinum, Anfinnur Johannsen ritstjóri og Heini Justinussen fara seinni at vísa okkum, hvussu allar hesin teldugandurin virkar.

Ungdómsdreymur

Eg kann av sonnum siga, at hetta er ein ungdómsdreymur mín, sum er gingin út. Sjónvarpið hevði fyrri stuttum grivið fram ein greinar-

